

ОБУЧЕНИЕ В ПРИОБЩАВАНЕ ЧРЕЗ ПОДВИЖНИ ИГРИ

Галена Тодорова Терзиева

LEARNING IN INCLUSIVITY THROUGH PHYSICAL EDUCATION GAMES

Galena Todorova Terzieva

Abstract: The regulatory documents in Bulgaria related to inclusive education in the field of motor learning focus on the participation of children without and with special needs in cooperation games. Preschool's and primary teachers face the problem of being a party in the implementation of inclusive physical education. This indicates that they have the appropriate competencies.

The purpose of the article is to identify the main difficulties experienced by students in the specialty "Preschool and primary school pedagogy" in their academic training in the direction of planning and conducting physical education games, which include children and students with physical disabilities, visual impairments, hearing impairments and mental retardation

Keywords: students majoring in "Preschool and primary school pedagogy", adapted physical education

УВОД

Според Наредбата за приобщаващо образование двигателното обучение трябва да осигурява и насърчава участието на деца и ученици с физически увреждания, нарушено зрение, увреден слух или умствена изостаналост в колективни игри, което води до приобщаването им към групата или паралелката (НПО, 2017).

Играта се появява в живота на всяко дете, пребиваващо в социално обкръжение, поради стремежа му към автономност и участие в живота на възрастните (Georgieva, 2018, p. 62). Игровата дейност се отличава с естествено-приложен характер, достъпност, тематично разнообразие, изменчивост на ситуациите, комплексно физиологично въздействие, емоционалност, комуникативност, възпитателно влияние и здравен ефект (Margaritov, 2014, p. 36–37; Momchilova, 2017, p. 22; Boeva &

Ivanova, 2018, p. 31–32; Kavdanski, 2019, p. 8). Нейна разновидност, в която преобладава двигателното съдържание и целите се постигат чрез двигателни действия, са подвижните игри (Sevev, 1993, p. 24). Те имат подчертано приобщаващ характер, тъй като дават възможност в двигателната дейност да участват съвместно и едновременно деца и ученици без и със специални потребности. Правилно подбрани, подвижните игри способстват за физическото и психическото развитие на всички участници, възпитават морално-волеви качества, водят до емоционално и естетическо удовлетворение, подпомагат профилактиката на редица заболявания, тъй като възстановяват, укрепват и закаляват организма (Shapkova, 2002, p. 107–108). Подвижните игри са често използваните средства на физическото възпитание за работа с деца от предучилищна и с ученици от начална училищна възраст (Yordanova, 2002, p. 22–23; Margaritov, 2014, p. 37; Momchilova, 2017, p. 21; Momchilova, 2018, p. 30–31). За да се реализират всички ползи и да се осигури успешното приобщаване, детските и началните учители трябва да познават и реализират различни подходи за адаптиране на подвижните игри така, че да е възможно пълноценното участие на деца и ученици с всякакви способности.

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБУЧЕНИЕТО

Учебната дисциплина „Двигателен тренинг и адаптирана физическа активност“ се предлага на студентите от специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ в Педагогическия факултет при Тракийския университет – Стара Загора като избираема или факултативна от учебната 2014/2015 година. Основен акцент в симулативно-базираното обучение се поставя върху планирането и провеждането на подвижни игри, в които се включват деца и ученици с физически увреждания, нарушено зрение, увреден слух или умствена изостаналост. Студентите анализират възможностите за адаптиране на подвижни игри спрямо способностите и нуждите на участниците, структурират алтернативни концепции за провеждането им, оценяват коя ще има най-голям успех и я реализират в симулативни условия.

На база изследванията на редица автори (Margaritov, 1999, p. 88–90; Ivanova, 2010, p. 55–68; Shapkova, 2002; Rouse, 2009) са обособени различните етапи в проектирането и осъществяването на приобщаване чрез подвижни игри, които студентите използват по време на обучението си. Планът за работа е следният:

1. Избор на подходящата подвижна игра. Подборът на подвиж-

на игра зависи от общите образователни задачи, които ще се решават в даденото занимание по физическо възпитание. При включване на деца и ученици със специални потребности трябва да се вземат под внимание и специфичните за тях задачи. Отчитат се физическите и психическите възможности на участниците към дадения момент, остатъчните им функции, наличието на предишен двигателен опит, достъпност до помощници. Избягват се подвижни игри, в които са включени противопоказани за лица с конкретно увреждане двигателни действия.

2. Адаптиране на правилата на подвижната игра. За успешно включване на деца и ученици с увреждания, се налагат изменения в правилата на игрите в посока опростяването им. Възможни са промени във вида дейност (от бягане към ходене, от бягане към придвижване с инвалидна количка); брой участници (по-малко, повече); взаимодействие между участниците (изпълнение по двойки – детето с увреждане и помощник); времетраене на дейността (по-кратко); дистанция (по-малка) и др. Понякога се изисква въвеждане на допълнителни правила, които да гарантират участието на деца и ученици със специални потребности в общата двигателна дейност.

3. Подготовка на мястото за игра. Най-важно е игрището да бъде максимално обезопасено. Възможни са всякакви промени в размерите му (по-голямо или по-малко), но границите трябва да са ясно очертани, като според особеностите на участниците се използват ограничителни ориентири (зрителни, тактилни). Играещите се запознават предварително с всички изменения на полето. Ако в играта се използват някакви съоръжения като врати, мрежи, кошове, греди, скамейки и друг спортен инвентар, то те се подготвят, обезопасяват и адаптират според възможностите на децата и учениците със специални потребности (по-високи, по-ниски, по-големи, издаващи звук, по-широки и т.н.).

4. Подготовка на необходимите уреди. Необходимите за подвижната игра уреди се подготвят предварително. При включване на деца с увреждания те се подбират или променят (топки, въжета, тояжки, ракети, хилки, перца и др.) така, че да са съобразени със способностите, нуждите и ограниченията им (по-големи, по-малки, по-леки, по-тежки, цветни, твърди, меки, звукови и т.н.).

5. Подготовка на помощниците. За успешното осъществяване на приобщаване чрез подвижни игри често се налага участието на помощник. За по-малките деца той трябва да бъде специалист или възрастен, инструктиран как да помага в зависимост от спецификата на

увреждането. За по-големите деца и ученици е възможно използването на връстник или съученик. Ползите са безспорни и за двете страни. При осъществяване на включването помощниците се инструктират да дават възможност на децата и учениците, на които помагат, да се справят максимално самостоятелно с изпълнението на двигателните действия в подвижните игри.

6. Съобщаване името на играта и разясняване на правилата.

За успешното включване на деца и ученици със специални потребности в подвижни игри е нужно всички да разберат съдържанието и правилата им. Участниците със затруднения се поставят в строя спрямо учителя така, че да им се осигури най-добра видимост, най-добра чувателност или възможност за подпомагане при необходимост. Представянето на играта трябва да бъде образно, разбираемо, логично, последователно и методически съобразено с остатъчните функции на децата и учениците с увреждания. Обяснението се съпровожда с показване на всички придвижвания и с предварителни пробни преигравания, тъй като неразбирането на правилата може да окаже отрицателно влияние на възприемането и участието в подвижната игра.

7. Разпределение на ролите. Изпълнението на задължението на водещ или капитан оказва сериозно възпитателно въздействие върху децата и учениците. Така че в тази роля трябва да влязат колкото се може повече участници, в т. ч. и тези със специални потребности. Децата и учениците с увреждания по-лесно могат да бъдат включени в подвижните игри чрез поставянето им в по-статичните роли. Въпреки това трябва да се търсят начини и да се насърчава участието им във всяка дейност, когато това е възможно.

8. Разпределение по отбори. В много от подвижните игри правилата изискват участниците да са разпределени на отбори с изравнени сили. Това е важно, но и трудно достижимо, ако в играта участва дете или ученик с увреждане. За да се постигне, някои от участниците или всички са в положението на децата или учениците със специални потребности – невиждащи, нечуващи, недвижещи части от тялото си.

9. Уточняване на сигналите за започване и приключване на играта. Това е важно условие за провеждането на подвижни игри, в които се включват деца и ученици с увреждания, тъй като в духа на равнопоставеност сигналите трябва да са еднакви за всички. В повечето случаи те са звукови, но при участие на дете или ученик с увреден слух трябва да се заменят със зрителни.

10. Съдийство. Обективното и точно съдийство има особено зна-

чение в подвижните игри, в които участниците са разделени на отбори и всеки се стреми към победа. Съдията заема удобно място, от което вижда всички деца и не пречи на играта. При нарушение на правилата се намесва своевременно.

11. Дозирание на натоварването. В зависимост от увреждането, възрастта, психическото състояние на децата и учениците със специални потребности, както и задачите на подвижната игра, натоварването в нея може да бъде различно. За да се регулира, трябва своевременно да се получава информация за неговата величина. Най-достъпният начин е чрез наблюдение на различни външни признаци в участниците – степен на зачервяване и изпотяване, честота на дишане, концентрация на вниманието, координация на движенията, готовност за изпълнение на двигателната задача и др. Причините за промени в тези показатели трябва да бъдат внимателно преценени от учителя, че са резултат от неадекватно за състоянието им натоварване, а не вследствие на здравословен проблем.

12. Приключване на играта и обявяване на резултатите. Играта приключва, когато се появят първите признаци на умора или се намали интересът на участниците. Учителят трябва постоянно да следи за състоянието на играещите, за да може своевременно да реагира на всякакви изменения. Продължителността на играта зависи от нейния характер, условията на провеждане и състава на играещите. Тъй като при играчите умората не настъпва по едно и също време, е напълно възможно някой или няколко участници да приключат играта предсрочно. При обявяване на резултатите от играта се прави кратък разбор и се анализират допуснатите грешки.

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Очаквани резултати от обучението са студентите правилно да формулират общите и специфичните задачи на приобщаващото физическо възпитание и да подбират подходящите за решаването им подвижни игри. Да умеят да разграничават и осъзнават двигателните дефицити на децата с различна тежест на основното увреждане и да адаптират правилата на игрите, мястото на провеждане, уредите и методите на двигателно обучение спрямо нуждите и възможностите на участниците. Ефективно да планират и съставят различни варианти на концепции за осъществяване на приобщаване чрез подвижни игри и да преподават оптималната в симулативни условия.

След проведената подготовка в областта на планиране и симула-

тивно провеждане на подвижни игри, в които са включени деца и ученици с физически увреждания, нарушено зрение, увреден слух и умствена изостаналост, на преден план излизат основните трудности, които изпитват респондентите в обучението. Голямо изпитание за студентите се оказва да дефинират и адаптират задачите за заниманията по физическо възпитание, в които са включени деца и ученици със специални потребности, както и да подбират и модифицират средства под формата на подвижни игри за решаването им. Дори и да разберат ограниченията, които имат тези лица, непознаването на игрите ги затруднява да изберат най-подходящата – тази, която най-лесно може да бъде приспособена за съвместно участие. Когато правят приобщаващи модификации в правилата, променят напълно основното двигателно действие. По този начин адаптираната игра вече не решава общата образователна задача. Често в стремежа си да направят някакви изменения, вместо да опростят правилата, респондентите ги усложняват допълнително. Същото важи и за мястото на провеждане на играта и необходимите уреди. Студентите правят излишни адаптации, защото не осъзнават, че децата и учениците с нарушения могат успешно да се включат в основния вариант на подвижната игра, без да се налагат каквито и да е изменения. Необходимо е да се акцентира върху факта, че изследваните лица не винаги предвиждат участието на помощници в двигателното обучение, недооценявайки идеята, че това значително би улеснило включването на децата и ученици със затруднения в колективни игри. Поради спецификата на използваната терминология, различаваща се значително от тази по другите учебни дисциплини, участниците имат известни проблеми при терминологичното коректно описание на плана за преподаване на приобщаващите игри и след това при изпълнението му в симулативни условия. Студентите се затрудняват не толкова да планират подходящите методи за двигателно обучение спрямо увреждането, колкото в осъществяването им в симулативна среда. За респондентите се оказва сложно да разпределят децата и учениците на отбори с изравнени сили, тъй като не смеят да го направят чрез поставянето на участниците в норма на мястото на участниците с увреждания, т.е. чрез имитиране на дефекта. Не забелязват възможностите за включване на децата и учениците със специални потребности във всяка една роля поотделно в подвижните игри – дори и в ролята на съдия или помощник на учителя. Колкото повече различни начини за участие на децата и учениците с нарушения в определените роли се намерят, толкова повече концепции за приобщаване чрез подвижни игри се оформят. Рес-

пондентите често се ограничават до модифицирането на някои аспекти на подвижната игра, и то в един единствен вариант. Големи са затрудненията им и в реалното осъществяване в симулативна среда на планираните конкретните дейности, свързани с организиране на подходящо и безопасно участие за всички деца и ученици.

ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Трудностите в планирането на различни концептуални варианти за осъществяване на включване на деца и ученици с физически увреждания, нарушено зрение, увреден слух или умствена изостаналост в подвижни игри и в организирането, координирането и контролирането на дейностите по време на симулативното им преподаване така, че да осигури подходящо и безопасно двигателно обучение за всички участници, се отдават на:

- неформираност в достатъчна степен на компетентности в сферата на теорията и методиката на физическото възпитание и приобщаващото образование. Дължи се най-често на подценяване на дисциплините, въпреки голямата им трудност. Също така при организацията на обучението в тези области не са предвидени каквито и да е практически упражнения, свързани с деца и ученици с нарушения в реална среда. Тези пропуски допълнително затрудняват студентите, защото първо трябва да се наваксат и чак след това да се надграждат в посока успешното включване на деца и ученици със специални потребности в подвижни игри;

- липса на личен контакт с хора с увреждания и на опит в обучението на деца и ученици с нарушения. Студентите не могат да се поставят на мястото им и да разберат добре ограниченията и нуждите им за успешното осъществяване на приобщаване чрез подвижни игри.

Извеждането на трудностите при обучението в приобщаване чрез подвижни игри и възможните причини за това дават възможност да се очертаят пътища за оптимизиране на подготовката на студентите от специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“. Промяната в обучението е наложителна, за да се постигне по-високо ниво на формиране на компетентности за приобщаващо физическо възпитание и оттам да се осигури професионален успех в приобщаващото образование на бъдещите детски и начални учители.

ЛИТЕРАТУРА

Боева, Б. & Иванова, В. (2018). *Теория и методика на физическото*

- възпитание. Учебник за студентите от Тракийски университет. Ч. 1. Теоретични основи на физическото възпитание. Стара Загора: Контраст.*
- Георгиева, Д. (2018). Превербални комуникативни способности при деца с множество увреждания. *Е-списание „Педагогически форум“*, бр. 4, 57-68.
- Иванова, В. (2010). *Модул „Игри“ в обучението по физическо възпитание и спорт в I-IV клас*. Стара Загора: Тракийски университет.
- Йорданова, Н. (2002). *Подвижни и спортноподготвителни игри*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“.
- Кавдански, Е. (2019). *180 подвижни и спортноподготвителни игри*. Благоевград.
- Маргаритов, В. (1999). *Методика на физическото възпитание*. Пловдив: УИ "Паисий Хилендарски".
- Маргаритов, В. (2014). *Теория и методика на физическото възпитание*. Пловдив: УИ "Паисий Хилендарски".
- Момчилова, А. (2017). *Теория и методика на физическото възпитание и спорта*. Плевен: МЕДИАТЕХ.
- Наредба за приобщаващото образование – НПО*. (2017), обн. в ДВ, брой 86 от 27.10.2017 г. <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2137177670>
- Севев, М. (1993). *Подвижни игри*. София: Медицина и физкултура.
- Шапкива, Л.В. (2002). *Коррекционные подвижные игры и упражнения для детей с нарушениями в развитии*. Москва: Советский спорт.
- Rouse, P. (2009). *Inclusion in Physical Education*. Human Kinetics.

REFERENCES

- Boeva, B. & Ivanova, V. (2018). *Theory and methodology of physical education: Textbook for students of the Thracian University: Part 1 Theoretical foundations of physical education*. Stara Zagora. Contrast.
- Georgieva, D. (2018). Preverbal communication skills in children with multiple disorders. *Educational forum*, Online Journal, № 4, 57-68.
- Ivanova, V. (2010). *Module "Games" in the education of physical education and sports in I-IV grade*. Stara Zagora: Thracian University.
- Kavdanski, E. (2019). *180 physical education and sports training games*. Blagoevgrad.
- Margaritov, V. (1999). *Methodology of physical education*. Plovdiv: Paisiy Hilendarski.
- Margaritov, V. (2014). *Theory and methodology of physical education*. Plovdiv: Paisii Hilendarski.

- Momchilova, A. (2017). *Theory and methodology of physical education and sports*. Pleven: MEDIATECH.
- Ordinance on Inclusive Education*. (2017), prom. in SN, issue 86 of 27.10.2017 <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2137177670>
- Rouse, P. (2009). *Inclusion in Physical Education*. Human Kinetics.
- Sevev, M. (1993). *Physical education games*. Sofia: Medicine and physical education.
- Shapkova, L. V. (2002). *Corrective physical education games and exercises for children with developmental disabilities*. Moscow: Soviet sport.
- Yordanova, N. (2002). *Physical education and sports training games*. Bishop Konstantin Preslavski.

Author Info:

Assist. Prof. Galena Todorova Terzieva, PhD
Faculty of Education
Trakia University - Stara Zagora
e-mail: gtterzieva@abv.bg